

De betekenis van de bossen in de IJsselmeerpolders voor de houtproductie

De betekenis van de Nederlandse rondhout-productie

De Nederlandse houtproductie bedraagt rond 1 miljoen m³. Daarmee wordt 65 % van het Nederlandse verbruik van rondhout gedekt maar slechts 8 % van ons totale verbruik van hout en houtprodukten. Dit is de reden dat onze houtproductie nogal eens wordt gebagatelliseerd en als "van marginale betekenis" wordt omschreven (1). Een dergelijke aanduiding gaat helaas nimmer gepaard met een goede analyse van de betekenis van die productie voor houtbalans, inkomen van het bos en werkgelegenheid.

Om de eigen houtproductie op zijn juiste waarde voor onze houtbalans te schatten mag men niet de rondhoutwaarde in rekening brengen. Zoals hierna zal blijken nemen de mogelijkheden tot invoer van rondhout namelijk steeds meer af. Daarom is een juister criterium de waarde van de primaire produkten die uit ons hout worden gemaakt; die bedraagt ongeveer 500 miljoen gulden, waarvan de helft papier en karton. Het beeld van de betekenis van onze houtproductie is daarmee echter niet compleet.

Door een zorgvuldige combinatie van snel- en langzamergroeiende houtsoorten kan een aantrekkelijk én productief bos worden verkregen.

In de eerste plaats moet vastgesteld worden dat een wegvallen van de Nederlandse houtproductie grotere consequenties voor onze houtbalans zou hebben dan het hiervoor genoemde bedrag. Een aantal houtverwerkende bedrijven, die deels op Nederlands hout en deels op geïmporteerd hout zijn aangewezen, zou bij het wegvallen van het deel uit eigen land in grote problemen komen. Dit geldt bijvoorbeeld voor onze nationale krantepapierproductie, die alleen al een importwaarde van meer dan 280 miljoen gulden vertegenwoordigt.

In de tweede en zeker niet minste plaats dient gewezen te worden op de vele duizenden arbeidsplaatsen die bij het produceren en het verwerken van Nederlands hout zijn betrokken. Men denke in dit verband aan een deel van de bosbouw, aan de inlandse houthandel, een aantal zagerijen, enkele grote papierfabrieken, de hele klompenindustrie, de paalhoutverbruikers, transporteurs en vele daarachter liggende activiteiten.

In de derde plaats zou een belangrijke inkomstenbron van ons bos ter waarde van 50 miljoen gulden op stam wegvallen, een inkomstenbron die nodig is om ons bos zo te beheren dat het duurzaam kan blijven functioneren.

Ontwikkelingen in de houtproductie

De ontwikkeling van de Nederlandse houtproductie is niet ongunstig geweest maar biedt, tenzij het beleid wordt omgebogen, toch ook geen grootse perspectieven. Hij is geleidelijk gestegen van ongeveer 800.000 m³ in het begin van de zestiger jaren tot rond 1.000.000 m³ nu. Volgens de studie "Regionaal Hout" (2) zal de jaarlijkse hoeveelheid rondhout in het jaar 2000 ruim 1,3 miljoen m³ zijn, uitgaand van de huidige oppervlakte bos en andere beplantingen en van een gelijkblijvende samenstelling daarvan.

Er is een aanzienlijke verschuiving in de bestemming van het hout opgetreden. Het percentage paalhout was in 1960 nog 57 % maar is inmiddels gedaald tot 15 %. Daartegenover staat een toename van andere sortimenten, vooral van papierhout (2 naar 25 %) en spaan- en vezelplatenhout (10 naar 25 %). Het percentage zaaghout is nagenoeg gelijk gebleven, namelijk ongeveer 35 %.

De Nederlandse import van hout en houtprodukten

Nederland importeerde, gemiddeld over de jaren 1977 tot 1980 en omgerekend in equivalente hoeveelheden rondhout (r.e.), bruto 14,8 miljoen m³ aan hout en primaire houtprodukten. De netto-import bedroeg, dankzij vooral een belangrijke export van papier en karton, 10,7 miljoen m³ r.e. Uit onderstaand overzicht blijkt hoezeer in de laatste 25 jaren onze afhankelijkheid van invoer van hout en houtprodukten is toegenomen.

Voorts blijkt dat in die kwart eeuw grote verschuivingen binnen de import zijn opgetreden. Een daarvan is de geleidelijke vervanging van rondhout door halffabrikaten en, in de laatste 10 jaren, van een ruw halffabrikaat als pulp door het verder bewerkte produkt papier. Een tweede tendens is het sterk gestegen aandeel van de uit vezelhout vervaardigde produkten (de laatste 3 categorieën) in vergelijking met die uit zaag- en fineerhout.

	1957/58/59 gem.		1967/68/69 gem.		1977-1980 gem.	
	bruto import	netto import	bruto import	netto import	bruto import	netto import
totale import (x 1000 m ³ r.e.)	5.600	4.200	10.900	8.600	14.800	10.700
aandeel (%)						
rondhout	14	14	10	9	7	3
gezaagd hout	48	60	30	44	31	41
triplex/fineer	1	1	3	3	5	6
vezel/spaanplaten	2	3	7	7	6	7
pulp	22	29	26	33	21	28
papier en karton	13	- 7	24	4	30	15

(Bron: FAO (3))

Enkele ontwikkelingen op de wereldmarkt

Er zijn in de wereld ingrijpende ontwikkelingen aan de gang met betrekking tot de produktie van en de behoefte aan hout. Voorzover ze voor ons land van belang zijn worden ze hierna kort beschreven. Voor uitvoerige informatie verwijs ik naar eerdere publikaties (4, 5).

- Van de belangrijke houtproduktie-gebieden is Noord-Europa een grote netto-importeur van rondhout geworden. Canada kampt met regionale houttekorten en verwacht in de loop van de komende 15 jaar een nationaal tekort. De rondhoutproduktie in de Sovjet-Unie is nauwelijks in staat de eigen behoefte te dekken; de exportmogelijkheden van dit land worden overschat.
- In de belangrijke houtproduktiegebieden is sprake van een toenemende integratie van de verwerking van rondhout en van halffabrikaten, waardoor hun export naar eindprodukten verschuift. Dit houdt een bedreiging in voor de industrie elders die op invoer van hout en halffabrikaten is aangewezen.
- Zonder een drastische verhoging van de wereldhoutproduktie, inbegrepen een aanzienlijke uitbreiding van het produktieve bosareaal, zal de regionaal reeds bestaande en zich sterk uitbreidende hout-schaarste algemeen en structureel worden. Dit is vooral ten nadele van de arme landen die niet alleen

Populierenoopstand in het Abbertbos, Oostelijk-Flevoland.

- voor hun energie maar ook voor de ontwikkeling van hun welvaart grote hoeveelheden hout nodig hebben; het is echter ook zeer schadelijk voor nu reeds deficitaire industriegebieden als de EEG, Japan en de USA.
- Elke lidstaat van de EEG heeft een negatieve houtbalans (invoer variërend van 32 tot 92 % van het verbruik). In verband hiermee (men denke aan de transportafstand) én omdat een communautair houtmarkt-beleid krachtens het Verdrag van Rome niet mogelijk is, is het niet realistisch om voor de houtbehoefte van Nederland een beroep te doen op mogelijkheden tot houtproduktie elders in de EEG. Ons land zal, gezien het voorgaande, zelf het uiterste moeten doen om de eigen houtproduktie op te voeren.
- Naarmate hout schaarser wordt zullen de eisen die verbruikers aan houtsoort en sortiment stellen minder stringent worden; binnen zekere, echter steeds meer vervagende grenzen gaat de beschikbaarheid een belangrijkere rol spelen dan de kwaliteit. Dit betekent een toenemende concurrentie om hout tussen verbruikssectoren die nu nog hun eigen specifieke sortiment vragen.

Sneigroeiende houtsoorten, zoals populier, moeten in de IJsselmeerpolders een blijvend belangrijke plaats innemen.

Ontwikkelingen in de houtproductie in de IJsselmeerpolders

De bosoppervlakte in de Noordoostpolder is 1810 ha, die in Oostelijk Flevoland 5980 ha terwijl er in Zuidelijk Flevoland tot dit jaar 2420 ha bos in het landelijk gebied is aangelegd (incl. Almere 3460 ha) met als doel 10.000 ha. De oppervlakten in de Flevopolders zijn echter ten dele bos in die zin dat een niet onaanzienlijk gedeelte niet met bomen is beplant maar bijvoorbeeld uit grasland bestaat. De netto bosoppervlakte in Oostelijk Flevoland is dan ook slechts 4420 ha, die in Zuidelijk Flevoland 2030 ha (incl. Almere 2800 ha). Uit een oogpunt van houtproductie zijn de verschillen tussen deze bruto- en nettocijfers (20 à 25 %) veel te groot.

De jaarlijkse houtproductie in het bos in de Noordoostpolder bedroeg in de periode 1975 – 1980 26.000 m³, d.w.z. 2,9 m³ per ha per jaar. Er vindt een omvorming plaats van naaldbout en populier naar vooral eik en es. De houtproductie in het bos in Oostelijk Flevoland, aangelegd sinds 1958, beliep van 1975 tot en met 1980 ongeveer 34.000 m³ of, gemiddeld, 1,5 m³ per ha per jaar (overwegend dunningen).

Het is ons niet mogelijk een inzicht te geven in de te verwachten houtproductie in de IJsselmeerpolders. Deze wordt uiteraard bepaald door het tot dusverre gevoerde aanplantbeleid in de polders, een beleid dat in de komende halve eeuw of nog langer van invloed op de jaarlijkse kap zal zijn. In feite beslist men bij elk bebossingsplan over een stukje houtvoorziening ook van toekomstige generaties. Dit betekent de grote verantwoordelijkheid van diegenen die moeten oordelen over de samenstelling en behandeling van bos, zeker in een situatie die gekenmerkt wordt door toenemende hout-schaarste.

In dit verband is het opmerkelijk dat tot dusverre in alle beschouwingen en publikaties over de bosaanleg in de IJsselmeerpolders, op één recente uitzondering na, nimmer een analyse is gegeven van de gevolgen die de keuze van boomsoort en bostype voor de toekomstige houtproductie heeft. Die uitzondering betreft een recente studie van Groenhuis, verwerkt in een serie van vier artikelen (6). Helaas is een dergelijke analyse ook elders bij het opstellen van bosplannen een zeldzaam verschijnsel. *Maar juist in het geval van de IJsselmeerpolders, waar in korte tijd een groot areaal wordt aangelegd door de rijksoverheid, heeft men de gelegenheid*

een goed gefundeerd houtproductieschema in te bouwen in de planning van bosaanleg en bosbeheer. Doet men dit niet dan wordt de produktie een toevalstreffer, een mee- of tegenvallende resultante van een aantal overwegingen die niet door de houtbehoefte worden ingegeven.

Hoe belangrijk de hiervoor genoemde analyse is wordt door Groenhuis aangetoond. In zijn studie, gebaseerd op een zestal modellen, komt hij tot houtproducties per 100 hectare in de eerste 50 jaren na aanleg die variëren van 0(!) tot 88.000 m³, afhankelijk van boomsoorten- en rassenkeuze, plantafstand en omloop. In het volgende overzicht zijn de door hem berekende totaalproducties aangegeven. Naar onze informatie dekt model III b het beste de realiteit in de Flevopolders.

Model	Produktie per 100 ha in de eerste 50 jaar (m ³)	Gemiddelde houtproduktie per ha per jaar in de eerste 50 jaren (m ³)
I Geen populier	0	0
II 90 % populier, 10 % andere		
a. Dichtgeplant, omloop 10 – 15 jaar	44.000 – 88.000 ¹⁾	8,8 – 17,6
b. Verschillende plantafstanden, omloop- 10 – 40 jaar, rentabiliteit primair	24.000 – 37.000 ²⁾	4,8 – 7,4
c. Idem, recreatie primair	29.000	5,8
III Meer andere boomsoorten		
a. 25 % andere	19.000 – 28.000 ²⁾	3,8 – 5,6
b. 50 % andere	15.000 – 22.000 ²⁾	3,0 – 4,4

¹⁾ Afhankelijk van ras en plantafstand
²⁾ Afhankelijk van plantafstand en omloop
Bron: Groenhuis (6)

Het gaat om enorme verschillen in de totale produktie over een periode van 50 jaren. Binnen die periode is bovendien sprake van een zich sterk wijzigend verloop van de houtproduktie. Deze moet namelijk in die 50 jaren geheel door de populieren worden opgebracht, die echter in alle modellen bij de herbebossingen vrijwel geheel worden vervangen door andere, veel minder produktieve soorten; dit geeft de houtproduktie een dalend of zeer onregelmatig karakter. Hij daalt waar met korte omlopen wordt gewerkt en verloopt grillig in de andere gevallen. Een dalende of onregelmatige houtproduktie is echter ongunstig voor zowel het opbouwen van een goede afzet als voor de grondstoffenvoorziening van de verbruikers van het hout.

Het is duidelijk dat in een beleid, gericht op een aanzienlijke en continue houtproduktie in de IJsselmeerpolders, voor de populier en andere snelgroeiende soorten veel plaats moet worden ingeruimd. Dat geldt niet alleen voor de eerste generatie bos maar ook voor herbebossingen. Het is niet duidelijk waarom het bosbouwbeleid in de IJsselmeerpolders a priori ervan uitgaat dat populier vrijwel alleen als pioniersoort moet worden gebruikt. Dat hij een pionier is sluit niet uit dat hij ook in volgende generaties bos op zijn plaats is en die op een aanvaardbaar produktieniveau kan brengen. Immers, zoals in het voorgaande reeds is opgemerkt wordt de hoeveelheid per oppervlakte-eenheid geproduceerd hout een steeds belangrijker criterium. Voorts is van belang dat populier een soort is met zeer veel toepassingsmogelijkheden.

Alleen de inbreng in de bosplanning van een calculatie van houtopbrengsten, uitgaand van bepaalde minimum-eisen die tevoren worden gesteld, kan leiden tot een economisch verantwoorde boomsoorten- en bostypenkeuze. Dat voor die keuze meerdere criteria gelden is duidelijk. Maar de houtproduktie mag, gelet op de grote betekenis daarvan, geen sluitpost zijn.

Conclusies

1. Het is noodzakelijk dat Nederland, één van de bosarmste landen van Europa, zijn houtproduktie op zo kort mogelijke termijn aanzienlijk opvoert. Daarvoor is uitbreiding van het bosareaal onontbeerlijk. In dat kader moet aan de bosaanleg in de IJsselmeerpolders grote waarde worden gehecht. Dit is bevestigd in de Nota Landelijke Gebieden en in de Struktuurvisie op het bos en de bosbouw.
2. In de IJsselmeerpolders is sprake van de aanleg of planning van een belangrijk areaal bos. Een te groot deel daarvan is echter geen werkelijk bos. Voorts is niet duidelijk hoeveel van dit bos in belangrijke mate op houtproduktie is gericht. Het is gewenst dat hierin snel meer inzicht wordt verschaft.
3. Uit een oogpunt van een nationaal houtproduktiebeleid is het niet aanvaardbaar dat de planning van bosaanleg en bosbeheer niet mede is gebaseerd op een calculatie van de ontwikkeling van de houtproduktie, verbonden aan verschillende bostypen. Men dient zowel bij bebossing als bij herbebossing mede uit te gaan van een tevoren vast te stellen noodzakelijke jaarlijkse houtproduktie. Daarop dienen boomsoortenkeuze, rassenkeuze, plantafstand, dunningstijdstip en omloop te worden afgestemd.
4. In een beleid, gericht op het leveren van een optimale bijdrage door de IJsselmeerpolderbossen aan onze houtvoorziening, moeten snelgroeiende boomsoorten een grote rol spelen. Een beleid, nu in de IJsselmeerpolders gevolgd, om deze soorten voor de volgende generaties bos geleidelijk uit te sluiten, is desastreus voor de toekomstige houtproduktie in de polders.

Ir. H. A. van der Meiden

Literatuur

1. C. F. van Beusekom:
"Compromissen zoeken voor CRM- en Landbouwbelangen"
"Trefpunt", speciaal nummer, mei 1981.
2. Adviesburo Arnhem:
Regionaal Hout; een onderzoek naar de huidige en toekomstige beschikbaarheid van rondhout en houtafval afkomstig uit Nederland en aangrenzende gebieden (183 p.)
Arnhem, 1980.
3. FAO:
Yearbooks of forest products. Rome
4. H. A. van der Meiden:
Een toekomstig wereldhouttekort?
Economisch Statistische Berichten 58 (2889),
1973 (180 – 184).
5. Ministerie van Landbouw en Visserij:
Struktuurvisie op het bos en de bosbouw. Staatsuitgeverij 1977
6. B. Groenhuis:
De rol van de populier bij de aanleg van nieuwe bossen op rijke gronden.
"Populier" 16 (2,4), 1979 (51 - 52, 77 - 84); 17 (1,3) 1980 (3 - 6, 55 - 57).